

تاریخ رفسنجان

مؤلف:

علی عبداللہی نیا

انتشارات:

مرکز کرمان شناسی

عبداللهی نیا، علی. ۱۳۴۴ -
تاریخ رفسنجان/تألیف علی عبداللهی نیا. -کرمان: مرکز کرمان شناسی. ۱۳۸۴.

۲۱۶ ص. عکس (رنگی)

ISBN 964-6487-62-9

شابک: ۹۶۴-۶۴۸۷-۶۲-۹

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیپا

کتابنامه: ص. ۲۰۲-۱۹۹.

۱- رفسنجان - جغرافیای تاریخی. ۲- رفسنجان - اوضاع اقتصادی.

الف. مرکز کرمان شناسی. ب. عنوان.

ت ۳۷۹ ع ۷۲۵۴/۹۵۵

DSR ۲۰۸۹ / ۴۲ ت ۲

عنوان کتاب: تاریخ رفسنجان

مؤلف : علی عبداللهی نیا

صفحه آرای: شیرین عبدالله نژاد (مرکز کرمان شناسی)

مدیر امور اجرایی: مجید جاوید

طرح روی جلد: رضوی (کواکب رایانه)

ناشر: مرکز کرمان شناسی

نوبت چاپ اول: ۱۳۸۴

چاپ : شرکت ایرانچاپ

تیراژ: ۲۰۰۰ جلد

ISBN: 964-6487-62-9

شابک: ۹۶۴-۶۴۸۷-۶۲-۹

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

انتشارات مرکز کرمان شناسی: کرمان، خیابان ابن سینا، تلفن: ۳-۲۲۶۹۵۸۱

فهرست مندرجات

۹	مقدمه
۱۳	وجه تسمیه
۲۴	اوضاع جغرافیایی
۲۴	موقعیت
۲۵	آب و هوا
۲۶	رودها
۲۶	کوهها
۲۷	دشت
۲۹	وضعیت زمین شناسی عمومی رفسنجان
۳۵	تاریخ منطقه از کهن ترین ایام تا ظهور اسلام
۴۳	تاریخ منطقه از سلسله عرب تا هجوم ترکان
۵۱	مروری بر اوضاع اجتماعی ایالت و منطقه تا قرن چهارم هجری
۵۵	اوضاع سیاسی اجتماعی منطقه در دوران حکومت های محلی
۵۸	رودان
۶۲	اناس
۶۵	تاریخ منطقه از استیلای ترکان تا هجوم تیمور
۶۵	اوضاع اجتماعی - سیاسی کرمان
۶۶	رودان در عهد ترکان
۷۰	رفسنجان
۷۴	اوضاع سیاسی کرمان از تیمور تا شاه اسماعیل

منطقه در عصر جدید تاریخ ایران.....	۷۶
تاریخ منطقه از تشکیل دولت صفویه تا انقراض زندیه	۷۶
تاریخ منطقه در دوران حکومت قاجار.....	۸۵
قلعه آقا.....	۸۷
بهرام آباد.....	۹۳
تاریخ منطقه در قرون معاصر	۱۲۸
تاریخ منطقه از انقراض قاجاریه تا انقلاب اسلامی	۱۲۸
وضعیت سیاسی شهرستان رفسنجان.....	۱۵۱
رفسنجان و انتخابات مجلس	۱۵۲
مراسم جشن مشروطیت در کرمان.....	۱۵۴
انتخابات مجلس در کرمان و رفسنجان	۱۵۵
حکام رفسنجان در عصر قاجاریه.....	۱۶۲
فرمانداران رفسنجان قبل از انقلاب.....	۱۶۸
فرمانداران رفسنجان بعد از انقلاب.....	۱۶۹
معاریف و مشاهیر رفسنجان تا عهد قاجار	۱۷۵
آیت‌الله حاج آقا احمد.....	۱۷۶
آیت‌الله حاج آقا قاسم	۱۸۰
آیت‌الله حاج میرزا محمد رضا مجتهد.....	۱۸۱
آیت‌الله حاج سید محمد رضا مرعشی رفسنجانی	۱۸۲
آیت‌الله آخوند ملا محمد علی رفسنجانی	۱۸۳
شعرای رفسنجان در عهد قاجاریه	۱۸۵
میرزا باقر متخلص به سمندر	۱۸۵
بی‌بی فاطمه متخلص به درویشه.....	۱۸۶
میرزا اسدالله طالبی متخلص به ترابی	۱۸۷
شیخ حسن مدرس رفسنجانی.....	۱۸۸
منابع و مأخذ	۱۹۹
فهرست اعلام	۲۰۳
فهرست اعلام جغرافیایی.....	۲۱۲

عالمی شد چنین خریدارش

لب خندان پسته اش تا دید

بیش از اینهاست قدر بازارش

وصف آن باطلای سبز چرا؟

رفسنجان، شهری که نشان همت و پویایی مردمش بر جبین آن نقش بسته، درگذرگاه روزگاران همواره زمینه ساز عزت و افتخار و سربلندی بوده است، چه آن روز که مردمانش در عرصه کار و تلاش، به کشت پنبه اشتغال داشتند تا سپیدای محصول خود را پشتوانه اقتصاد سرزمین خویش قرار دهند و چه امروز که از آب شور و زمین شور، طلای سبز عرضه میکنند و بهار سرسبز اقتصاد ایران اسلامی را همچنان پر طراوت و شاداب نگهداشته و زمینه افتخار و بالندگی این سرزمین را فراهم ساخته اند.

اگر چه عده ای با ذکر تاریخ بهرام آباد، برآند تا از قدمت آن بکاهند، و رفسنجان را بعنوان یکی از شهرهای نه چندان تاریخی استان نشان دهند، معذالک ذکر شهرهای گم شده ای چون اناس و روبان و انکان و حوادث تاریخی متعددی که بر این شهرها گذشته، همگی بیانگر این واقعیت است که رفسنجان دارای سابقه تاریخی قابل توجهی نیز هست، هرچند که اگر چنین نباشد، باز هم چیزی از ارزش های این دیار کاسته نخواهد شد زیرا آنقدر سخن برای گفتن دارد که بتواند فروغ و روشنی خود را در میان سایر شهرها به جلوه بگذارد و ارزش های فراوان خود را نشان دهد.

آنچه در حله اول بیش از هر چیز جلب توجه میکند، وجود زنان و مردان با فرهنگ عالم، و عابد و متدین است، آنطور که میتوان گفت دامان این دیار، پروردگار مردان و زنان افتخار آفرین روزگار بوده و وجود چهره های نامداری چون حاج آقا احمد، حاج ابوجعفر، حاج میرزا محمد رضا احمدی، آقای سید محسن هجری و... و زنان فاضله و شاعره و نکته سنجی چون درویشه رفسنجانی، و ده ها عالم و دانشمند، رفسنجان را اعتبار قابل توجهی بخشیده است. کسانیکه مکتب آنان بزرگانی چون ناظم الاسلام کرمانی و میرزا آقاخان را پرورش داد و حفظ ارزش های اعتقادی موجب برخورد دشمنان آنان و جسارت به ساحت مقدس روحانیت و بالاخره آغاز حرکتی وسیع و گسترده و رقم خوردن حماسه مشروطیت ایران گردید که اینهمه تنها بخشی از حکایت طولانی سرافرازیهای این مردم است. آنطور که میتوان گفت ثمر شهری در عرصه علم و دانش و خردمندی، اینهمه پشتوانه ارزشمند داشته است. امروز نیز رفسنجان از مفاخری برخوردار است که انقلاب اسلامی به وجود آنان میبald و افتخار می کند.

در زمینه های اقتصادی و اجتماعی و سیاسی نیز رفسنجان حرفهای فراوانی برای گفتن داد تردید نیست که اگر همت و اندیشه و کارایی مردم رفسنجان نبود ، چنین شکوفایی اقتصادی بدست نمی آید ، کمالینکه شاهد هستیم پس از شروع مشکلات هسته کاری و برداشت محصول ، و نامناسب شدن آب رفسنجان که موجب خشک شدن و عدم باردهی درختان هسته شد ، جمعی به انتخاب محل های مناسب دیگری پرداختند و دست از تلاش و سازندگی برداشتند وعده ای نیز به جایگزین فوری صنعت پرداخت و چنان یک شبسه ره صد ساله را طی کردندکه امروز رفسنجان بعنوان یکی از قطب های صنعتی استان ، بلکه کشور محسوب میشود .

آنچه باقی میماند ، حدیث علاقمندی مرکز کرمان شناسی است که برغم علم و آگاهی از اینهمه ارزش و اعتبار و اشتیاق فراوان به معرفی بیشتر این زمین ، متأسفانه تاکنون فرصتی بدست نیاورده تا با انتشار اثری به این مهم بپردازد هرچند که پیش از این با برگزاری دو همایش کشوری ، بخشی از وظیفه و رسالت خود را به انجام رسانده است .

بر این اساس از برادر ارجمندم جناب آقای عبدالهی نیا که نقطه عطف این پیوند شدند ،و ما را در رسیدن به آرزوهای دیرینه یاری دادند صمیمانه سپاسگزاریم و از خدای بزرگ برای ایشان مزید توفیق خواستاریم باشد تا این اقدام ، سایر عالمان این دیار را به تحقق بیشتر در زمینه اخیر وادار سازد .

گلاب زاده

مشاور استانداری و رئیس مرکز کرمان شناسی

مقدمه

امروزه مطالعات تاریخی بیشتر بر محور تحولات اجتماعی دور می‌زند؛ از اینرو تاریخهای محلی به لحاظ روشنگری مسائل اجتماعی از جایگاه ویژه‌ای در تحقیقات تاریخی برخوردارند. بررسی ویژگیهای طبیعی، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و مذهبی گذشته یک جامعه، به شناخت بهتر ظرفیت‌ها و امکانات و همچنین مشکلات و معضلات منجر می‌گردد. با بررسی تحولات تاریخی می‌توان ریشه‌ها و جوانب امور و مسائل را بهتر درک کرد و چاره‌جویی مشکلات امکان‌پذیرتر می‌شود؛ لذا توجه به امر تاریخ برای پیشبرد اصلاحات و پیشرفت در جامعه ضرورت می‌یابد. برای شهری چون رفسنجان که در زمینه کشاورزی و معدن، یکی از قطبهای اقتصادی کشور می‌باشد، این ضرورت محسوس‌تر است.

اما متأسفانه تحقیق و تفحص در زمینه تاریخ مانند بسیاری از امور فرهنگی دیگر کمتر مورد توجه قرار گرفته است. این بی‌توجهی خاص روزگار ما نیست احتمالاً در گذشته هم مردم زراعت پیشه منطقه، بیشتر اوقات خود را مصروف امر کشت و کار، مبارزه با نیروی لجام گسیخته طبیعت می‌کردند، که هراز چند گاهی از طریق سیلابهای تند و طوفانهای شن طومار تلاش ساکنان دشت را در هم می‌پیچید و دستاوردهای مادی و معنوی آنها را نابود می‌ساخت.

با وجود غنای آثار مکتوب تاریخی مربوط به کرمان، راجع به منطقه مطالب و اطلاعات اندک و ناقصی وجود دارد. از اینرو باز یابی واقعیات تاریخی قدری دشوار و

مشکل می‌نماید. همگام با کمبود اسناد و مدارک تاریخی، با وجود شناسایی جایگاه کهن زیست، اقدام عملی باستانشناسی صورت نگرفته است.

به همین علت ایجاد یک بنیاد و مؤسسه‌ای فرهنگی که هم متولی جمع‌آوری و حفظ اسناد و مدارک تاریخی اعم از قبایلات، وقفنامه‌ها و نسب‌نامه‌ها و هر نوع نوشته و اثری که حاوی اطلاعات و آگاهی‌هایی از گذشته باشد و همچنین هدایت‌گر و هماهنگ کننده تحقیقات در سایر زمینه‌های فرهنگی باشد، ضرورت دارد.

علیرغم این کاستیها، در عرصه تحقیقات جدید تألیف کتاب شهرهای گمشده از مهمترین و بالارزش‌ترین اقدامات صورت گرفته در مورد تاریخ منطقه و استان است. دکتر حمید بهرامی احمدی با تبحر و تسلط علمی و دقت محققانه توانست راز شهرهای گمشده منطقه را باز یابد، محل سه شهر باستانی رابازگوید و غبار نوحاستگی و تازۀ بدوران رسیدگی را از دامن شهر و منطقه بزداید.

دکتر بهرامی در این اثر با وجود اشاراتی کوتاه به تاریخ کهن منطقه بررسی خود را محدود به یک برهه و دوره کوتاهی از تاریخ منطقه نموده است. لذا فقدان یک تحقیق که در برگیرنده تمامی ادوار تاریخی باشد و بتواند شناخت و آگاهی هرچند اندک بدهد، انگیزه اصلی نگارش این رساله است.

در این رساله سعی بر آن بوده تا از خلال منابع و متون محلی و عمومی و اسناد سیر تحولات و رویدادهای تاریخی منطقه باز یابی گردد. در دوره‌هایی که منابع و متون، اخبار کمتری از منطقه آورده‌اند، با بررسی اخبار و روایات مربوط به اوضاع نواحی و مناطق همجوار، نوری هر چند اندک بر زوایای تاریک تاریخ منطقه افکنده شود.

نگارنده ضمن اقرار به نواقص و نارسایی‌ها، خود را نیازمند راهنمایی و مساعدت صاحب نظران می‌داند. امید است، این گام کوچک سبب ساز یک اقدام مهمتر و سازنده از سوی محققین و مسئولین برای تدوین رساله‌ای جامع و کامل شود.

این رساله تحولات تاریخی را از کهن‌ترین ایام تا اوایل دوره پهلوی، دوره‌ای که اولین گامها برای گسترش مظاهر تمدن جدید در شهر رفسنجان شروع شد، را در بر می‌گیرد. در نگارش این رساله علاوه بر متون و تحقیقات تاریخی و جغرافیایی از اسناد ارائه شده در سازمان مرکزی اسناد ملی و سازمان اسناد ملی شعبه کرمان و تحقیق از معمرین و مطلعین محلی و راهنمایی و مساعدت فکری صاحبان اندیشه و فرهنگ شهر و

استان، در حد توان استفاده گردیده، اگر نقصانی مشاهده می‌شود، سهری بوده و ناشی از اطلاعات ناقص متأثر از کمبود منابع در دسترس است که با تذکر و ارائه طریق، قطعاً سعی در رفع آن خواهد شد.

امید آن دارم در آینده نزدیک بخش دوم که شامل اوضاع اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی کنونی شهر و بخصوص تحولات اقتصادی در سه زمینه کشاورزی، صنعت و معدن می‌باشد تکمیل و منتشر گردد.

نگارنده تدوین مطالب این رساله را مرهون مساعدت بسیاری از دوستان و اساتید، صاحبان فکر و اندیشه، همکاری مسئولین ادارات و سازمانهای دولتی دانسته، که تعدادشان همچون الطافشان بیشمار و فراوان است از همین رو بدون ذکر اسامی آن بزرگواران که امکان از قلم افتادن برخی از عزیزان است، تقدیر و سپاس از همه آنان را بدرقه وجود پرمهرشان می‌کنم.

جا دارد از همکاری بی دریغ مسئولین محترم و کارمندان پرتلاش مرکز کرمان‌شناسی و سازمان اسناد ملی منطقه کرمان که به نگارنده یاریها رسانده و معاضدتهایی داشته و چاپ و انتشار این مجموعه را عهده‌دار شدند، همچنین از دوست و همکار بسیار عزیزم جناب آقای احمد بهرامپور آشتیانی که زحمت ویرایش آنرا متحمل شدند، صمیمانه سپاسگزاری نمایم.

در خاتمه از همسر ارجمندم بانو فرانک محمدی شاهرخی که طی مراحل تحقیق و تدوین همواره مشوق نگارنده بوده، کمال تشکر را داشته و این کتاب را به حضورش تقدیم می‌دارم

شهریور ماه ۱۳۸۴

علی عبداللہی نیا